

Broedvogels van Boswachterij Sleenerzand en Emmen in 2025

Willem van Manen en Erik Bloeming

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2025

Citeren als: Van Manen W. @ Bloeming E.. 2025. Broedvogels van Boswachterij Sleenerzand en Emmen in 2025. Sovon-rapport 2025/121. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Foto's: Willem van Manen en Erik Bloeming

ISSN-nr: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen

E-mail: info@sovon.nl

Website: www.sovon.nl

Type informatie	Omschrijving/status	Datum
Versie	definitief	2-12-25
Inhoudelijke toets	Sjouke Scholten	27-10-26
Vrijgave na definitieve versie	Jelle Postma	2-10-26

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer. Opdrachtkavel: 25DrP2-2.

Inhoud

1 Samenvatting	4
2 Inleiding	5
3 Gebiedsbeschrijving	6
3.1 Boswachterij Sleenerzand	6
3.2 Boswachterij Emmen	7
3.3 Witteveen	8
3.4 Landschapselementen	8
4 Werkwijze	9
4.1 Veldwerk	9
4.2 Interpretatie en verwerking van de gegevens	10
4.3 Weers- en andere omstandigheden	10
4.4 Foutenmarges	11
5 Resultaten	13
5.1 Broedvogels in 2025	13
5.2 Vergelijking met eerdere karteringen	16
5.2.1 Boswachterij Sleenerzand	16
5.2.2 Proefvlakken voor alle soorten broedvogels in Sleenerzand	18
5.2.3 Boswachterij Emmen	19
5.2.4 Witteveen	20
5.2.5 Agrarisch gebied en natuurherstel	21
5.3 Soortbesprekingen	24
6 Evaluatie	31
Literatuur	32
Bijlage 1 Verspreidingskaarten	33

1 Samenvatting

In 2025 zijn in opdracht van Staatsbosbeheer Boswachterij Sleenerzand en Emmen, inclusief omringende landschapselementen in Zuidoost-Drenthe (2863,0 ha) gekarteerd op broedvogels. De boswachterijen stammen uit de jaren twintig tot veertig van de vorige eeuw. Met uitzondering van enkele oude eikenbosjes dateren de meeste landschapselementen uit de tijd van de ruilverkavelingen rond 1975.

Broedvogels werden gekarteerd in vijf integrale bezoekrondes, die in de regel zo vroeg aanvingen dat ook een staartje nachtvogels kon worden meegenomen. Voor deze soortgroep zijn geen speciale bezoeken gebracht. De meeste soorten werden integraal gekarteerd, behalve de acht meest algemene, die alleen in vier proefvlakken in Sleenerzand werden bijgehouden. Er is in totaal 398 uur en 58 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 8,4 minuten/ha.

Er werden 80 soorten vastgesteld als broedvogel. Conform de Rode Lijst zijn zeven soorten gekwalificeerd als kwetsbaar, zeven als gevoelig en één als bedreigd. Vergeleken met karteringen vanaf de jaren tachtig zijn soorten van jong bos en struweel en soorten van naaldbos overwegend sterk afgenomen of zelfs verdwenen als broedvogel. Ook soorten die broedden in het bos, maar erbuiten foerageerden lieten een sterke daling zien. Soorten van ouder bos zijn in aantal toegenomen. Vrij recent is de vestiging van de Middelste Bonte Specht.

Strubbe-achtige rand van het Valtherbos met geschikt habitat voor Middelste Bonte Specht (21 september 2025, EB).

2 Inleiding

In 2025 zijn in opdracht van Staatsbosbeheer Boswachterij Sleenerzand en Emmen, inclusief omringende landschapselementen in Zuidoost-Drenthe (2863,0 ha) gekarteerd op broedvogels. De inventarisatie vond plaats in het kader van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), waarin onder andere het monitoren van broedvogels in een zesjarige cyclus wordt vereist en waarvan de resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincie. Bas van Gennip en Ruben Kluit waren contactpersoon bij Staatsbosbeheer. Arjen de Haan hielp bij het vinden en controleren van de roofvogelnesten, waarvoor veel dank. Ook dank aan Klaas Jager en Stef Waasdorp voor het doorgeven van enkele wespendifwaarnemingen. Bas van Gennip en Klaas van den Berg van Staatsbosbeheer en Sjouke Scholten van Sovon voorzagen het conceptrapport van commentaar.

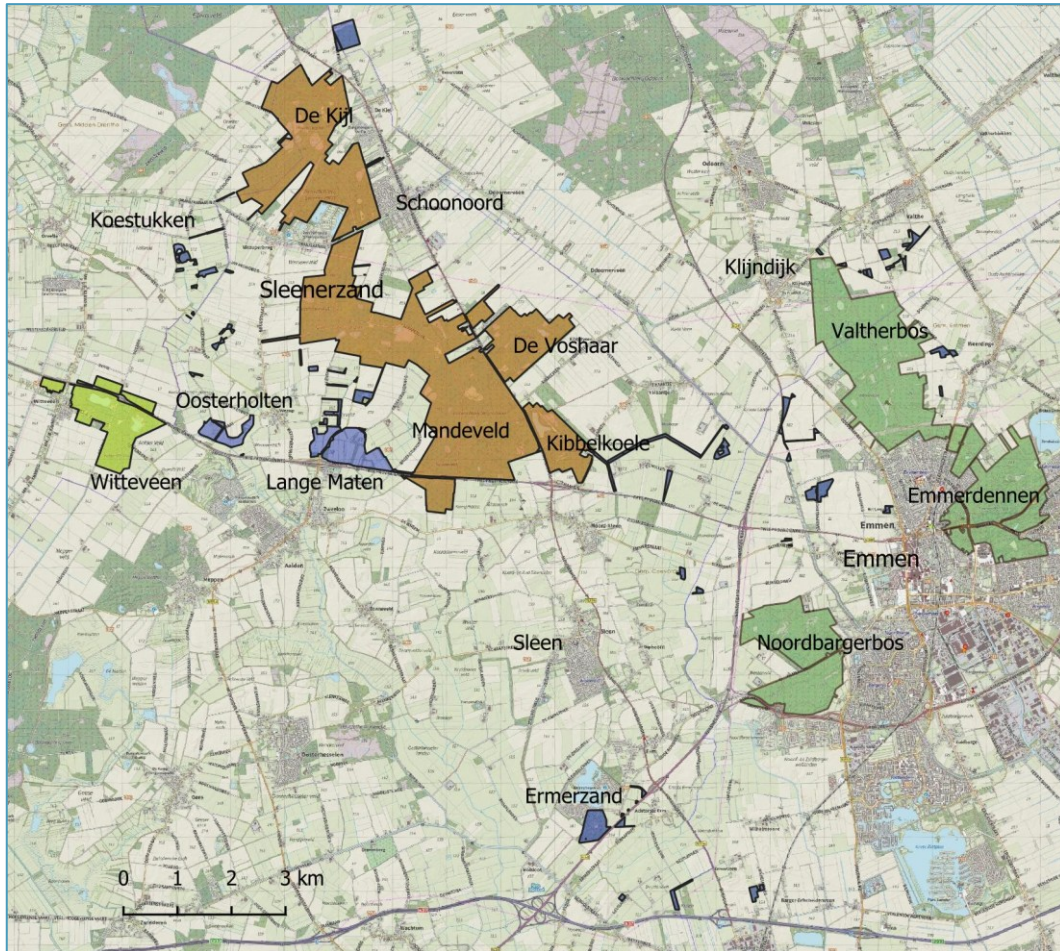
In dit rapport worden de soorten gepresenteerd volgens de systematiek van het International Ornithological Committee (IOC).

Aftakelend jeneverbesstruweel met bloeiende krent en op de achtergrond onder meer een enorme tamme kastanje in het zuiden van Boswachterij Sleenerzand (8 april 2025, WvM).

3 Gebiedsbeschrijving

Het geïnventariseerde gebied heeft een oppervlakte van 2863 ha. Grootste kernen zijn Boswachterij Sleenerzand (1429,7 ha) en Boswachterij Emmen (1028,2 ha), dat feitelijk uit drie delen bestaat: Valtherbos, Emmerdennen en Noordbargerbos. Meer westelijk ligt het kleinere boscomplex Witteveen (158,5 ha) en verspreid de landschapselementen met een gezamenlijke oppervlakte van 246,7 ha.

Figuur 1. Onderverdeling van het gebied in Boswachterijen Sleenerzand en Emmen, Witteveen en landschapselementen met de belangrijkste toponiemen.

3.1 Boswachterij Sleenerzand

Boswachterij Sleenerzand is een typisch bos op heideontginning, waarvan het grootste deel is aangeplant tussen 1930 en 1950. Nattere delen, soms gekenmerkt door aanwezigheid van rabatten zijn veelal ingeplant met fijnspar en lariks, drogere delen met douglas en soms grove den. Lokaal is bijgemengd met beuk of zomereik en met name in het zuiden van het gebied zijn de naaldhoutvakken afgezoomd met lanen van eerder genoemd loofhout, en ook met Amerikaanse Eik. In de oudere percelen is sprake van natuurlijke verjonging, meest met naaldhout en Amerikaanse Eik of een struiklaag met Lijsterbes, Amerikaanse vogelkers of vuilboom. De bodemvegetatie bestaat uit stekelvaren, pijpenstrootje en soms wat struikhei of bosbes. Verspreid over de boswachterij liggen jongere percelen bos, die dateren van na de stormen van 1972 en 1973. Deze delen zijn minder gevarieerd en in sommige gevallen nog zo dicht dat er niet veel bodemvegetatie aanwezig is.

Er liggen enkele voormalige zandverstuivingen ten westen van het dorp Schoonloo en in de omgeving van de Kibbelkoele. Hier is rond 1900 grove den en zomereik aangeplant en er zijn enkele kwijnende jeneverbesstruwelen. De ondergroei bestaat uit opslag van jonge bomen en struiken, waaronder krent. In deze delen staat meer bosbes dan in het ontginningsbos. De heidevelden in Sleenerzand zijn klein van omvang er werden begraasd met runderen. Verspreid liggen vennen, waarvan enkele met open water.

In het noorden en centrum van het gebied liggen enkele grote campings en ook vanuit het dorp Schoonoord wordt er veel gewandeld in de aangrenzende bosdelen. De zuidelijke helft van de boswachterij is rustiger, met uitzondering van de Kibbelkoele, die is opengesteld als zwemplas. Wel slingert door het zuidelijk deel van de boswachterij een zeer uitgebreide ATB-route.

3.2 Boswachterij Emmen

In Boswachterij Emmen zijn het Valtherbos en het Noordbargerbos grotendeels aangelegd op heideontginningen in dezelfde periode als Boswachterij Sleenerzand. Het relatief droge Valtherbos toont overeenkomst met het zuidelijk deel van Sleenerzand en er is bij de aanplant veel gebruik gemaakt van douglas. De oostrand van het Valtherbos wordt deels gevormd door eikenstrubben, ooit aangelegd als zoom om de essen van Valthe en Weerdinge. Het Noordbargerbos is vochtiger en heeft zekere overeenkomst met het centrale deel van Sleenerzand, maar grote delen zijn wat jonger. Er staat meer fijnspar en lariks dan in de andere delen.

De Emmerdennen zijn grotendeels aangelegd op stuifzand aan het eind van de 19^e en begin 20^e eeuw. Er is meer gebruik gemaakt van grove den, maar er staat ook douglas, zomereik en beuk. Doordat het meer dan het Valtherbos en Noordbargerbos wordt gebruikt als uitloopgebied van Emmen, is het er niet alleen drukker, maar zijn er ook meer paden aanwezig. In deze bossen staat een ondergroei van zomereik, Amerikaanse eik, vogelkers, lijsterbes, vuilboom en krent.

Een van de weinige heideveldjes in Boswachterij Emmen, hier in het Noordbargerbos (30 april 2025, EB).

3.3 Witteveen

Witteveen vertoont sterke overeenkomst met de vochtigere delen van Sleenerzand. Belangrijkste boomsoorten zijn lariks en fijnspar. In het oosten ligt een groot ven, de Stobbenplas. Door dempen van afwateringssloten is de randzone vergroot en het perceel fijnspar dat daar stond, vrijwel geheel verdrongen. Momenteel is dit een ondoordringbaar struweel van jonge sparren, pitrus, braam en pijpenstrootje. Centraal in Witteveen ligt een plas waaruit zand is gewonnen voor de aanleg van de autoweg N381, die het bos doorsnijdt. De oevers van deze plas zijn steil, gaan direct over in bos en er is dus geen sprake van een randzone.

3.4 Landschapselementen

De landschapselementen zijn zeer divers van aard, met in het oostelijk deel enkele bosjes die dateren uit de periode van voor de ontginningen, de ontginningsperiode aan het begin van de 20^e eeuw of uit de ruilverkavelingsperiode 70 jaar later. Ze bestaan hoofdzakelijk uit zomereik, de ouder delen soms prachtig mooi, de jongere delen bijzonder saai. Doordat alle elementen klein zijn is er veel invloed vanuit omringende landbouwgrond. De bodemvegetatie bestaat vaak uit braam en soms kamperfoelie.

In het westen, tussen Witteveen en Sleenerzand ligt de oorsprong van het beekdal van de Aalderstroom. Landschapselementen liggen deels in dit beekdal, een ander deel betreft overhoekjes in de omringende heideontginningen. Grotere oppervlaktes in eigendom van Staatsbosbeheer liggen hier in het beekdal, zijn deels open en dat geval begraasd met vee. Deze terreinen zijn vochtig, met enkele zeer kleine fragmenten moeras. De tussenliggende bosjes bestaan veelal uit els en zomereik. Enkele delen zijn recent ingeplant met divers loofhout.

Overhoekjes op de ontginningen zijn tijdens de ruilverkavelingen waarschijnlijk gespaard gebleven vanwege het reliëf of doordat ze te vochtig waren. Deze delen zijn nu dichtgegroeid met braam of verpitrust. In de andere gevallen zijn het smalle stroken bos met zomereik, zoals die ook in het oostelijk deel van het onderzoeksgebied voorkomen.

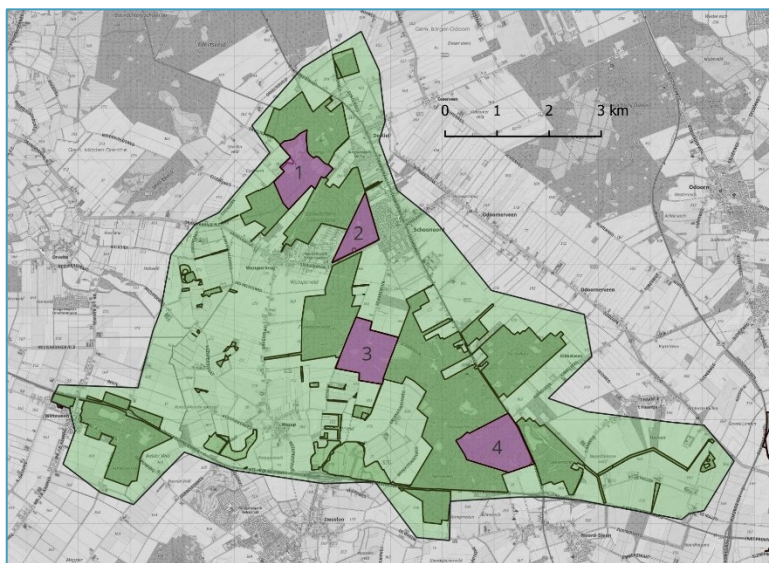
Broedplaats van Grauwe Klauwier (tussen de twee houtwallen in bramenstruweel) in de Oosterholten (29 juni 2025, WvM).

4 Werkwijze

4.1 Veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de SNL-karteringsmethode toegepast (van Manen 2024), gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2023). Hierbij zijn de meeste aanwezige soorten integraal gekarteerd, met uitzondering van de meest algemene (Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink). De Fitis is wel gekarteerd in de delen die werden gekarteerd door Willem van Manen: Sleenerzand, het westelijk deel van de landschapselementen en Witteveen, maar niet in de andere delen, die zijn onderzocht door Erik Bloeming. De overige algemene soorten zijn alleen geïnventariseerd in vier proefvlakken in Sleenerzand, die ook in 2013 op deze manier zijn onderzocht (figuur 2).

De werkwijze was gericht op het registreren van zang, balts en overige waarnemingen, waarbij veel aandacht uitging naar uitsluitende (gelijktijdige) waarnemingen. Bij roofvogels, Zwarte Specht, Raaf en Zwarte Kraai is naar nesten gezocht. De meeste soorten zijn ook in de veelal open gebieden tussen de landschapselementen rond Sleenerzand gekarteerd (figuur 2).

Figuur 2. Gebied waarin soorten van open gebied, ooievaar, roofvogels, Zwarte Kraaien Ekster werden gekarteerd. Binnen dit gebied werd in het eigendom van Staatsbosbeheer ook de Fitis gekarteerd. In de genummerde proefvlakken werden alle broedvogels, dus ook de algemene soorten onderzocht.

In het gebied zijn vijf integrale bezoeken gebracht (tabel 1) die meest voor zonsopgang aanvingen. Vrij veel bezoeken zijn zo vroeg gestart dat er een staartje nachtvogels kon worden meegenomen. Nachtvogels zijn daarom wel in de soortenlijsten en besprekingen opgenomen. Tijdens de vijfde ronde is niet meer vlakdekkend gekarteerd, maar zijn de open delen van het gebied nog een keer nauwkeurig afgezocht voor Grauwe Klauwier. In juli is in Boswachterij Sleenerzand vanuit zes boomtoppen gepost voor Wespddieven. In de overige gebiedsdelen gebeurde dat vanaf de grond op plekken met goed zicht. Er is in totaal 398 uur en 58 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 8,4 minuten/ha. Waar mogelijk werd gefietst tijdens het veldwerk en waar dat niet kon, gelopen.

Tabel 1. Bezoekdata- en tijden in het onderzochte gebied.

Ronde	Datum	Start	Eind	Waarn.	Ronde	Datum	Start	Eind	Waarn.
1	6-3	7:04	9:50	EB	3	1-5	6:01	11:51	EB
1	8-3	7:13	10:55	EB	3	4-5	5:27	11:30	EB
1	9-3	6:59	11:47	EB	3	10-5	5:36	15:07	WvM
1	10-3	6:55	12:27	EB	3	9-5	5:37	12:50	WvM
1	11-3	6:32	12:35	EB	3	12-5	6:00	15:15	WvM
1	12-3	6:53	12:55	EB	3	14-5	4:57	14:25	WvM
1	12-3	6:17	15:46	WvM	3	15-5	5:37	14:27	WvM
1	13-3	6:54	12:01	EB	4	26-5	5:35	12:05	EB
1	13-3	6:42	14:34	WvM	4	27-5	15:01	15:53	EB
1	14-3	7:12	11:14	EB	4	31-5	4:43	5:23	EB
1	18-3	6:12	14:12	WvM	4	2-6	4:46	10:44	EB
1	19-3	7:08	12:40	WvM	4	3-6	4:55	9:38	EB
1	20-3	6:20	12:06	WvM	4	3-6	3:53	4:13	WvM
2	25-3	6:09	10:20	EB	4	4-6	5:27	15:28	WvM
2	26-3	6:12	10:41	EB	4	5-6	4:48	16:48	EB
2	27-3	6:09	11:25	EB	4	5-6	5:09	16:29	WvM
2	29-3	6:01	11:17	EB	4	5-6	12:30	13:32	EB
2	2-4	6:40	12:04	EB	4	7-6	5:12	13:13	WvM
2	3-4	6:46	11:46	EB	4	9-6	8:13	9:54	EB
2	3-4	7:19	16:30	WvM	4	13-6	3:51	15:18	WvM
2	4-4	6:46	12:28	EB	5	24-6	3:53	9:50	EB
2	6-4	7:01	10:16	EB	5	28-6	5:46	10:56	EB
2	8-4	6:59	16:44	WvM	5	29-6	6:49	16:41	WvM
2	4-4	5:57	16:12	WvM	5	1-7	8:32	12:40	EB
2	9-4	6:17	15:33	WvM	5	4-7	7:45	17:05	WvM
2	11-4	6:41	15:57	WvM	5	5-7	6:26	10:42	EB
2	18-4	9:29	18:22	WvM	5	8-7	9:09	15:23	EB
3	25-4	5:42	11:50	EB	5	5-7	9:57	16:45	WvM
3	26-4	5:41	11:49	EB	5	13-7	8:31	12:19	EB
3	28-4	5:58	10:17	EB	5	10-7	6:51	15:22	WvM
3	29-4	5:33	10:44	EB	5	6-8	10:11	16:49	EB

4.2 Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd op een smartphone in de app Avimap, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. Na afloop zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. De waarnemingen zijn automatisch geclusterd, waarbij gebruik is gemaakt van criteria die licht afwijken van de standaard BMP-criteria, vanwege het kleinere aantal bezoeken (van Manen 2024). Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar vooral bij soorten met grote territoria als roofvogels is de clustering grondig gecontroleerd en waar nodig aangepast. De clustercriteria zijn bijgesloten als metadata in de database en zijn weergegeven op de verspreidingskaarten.

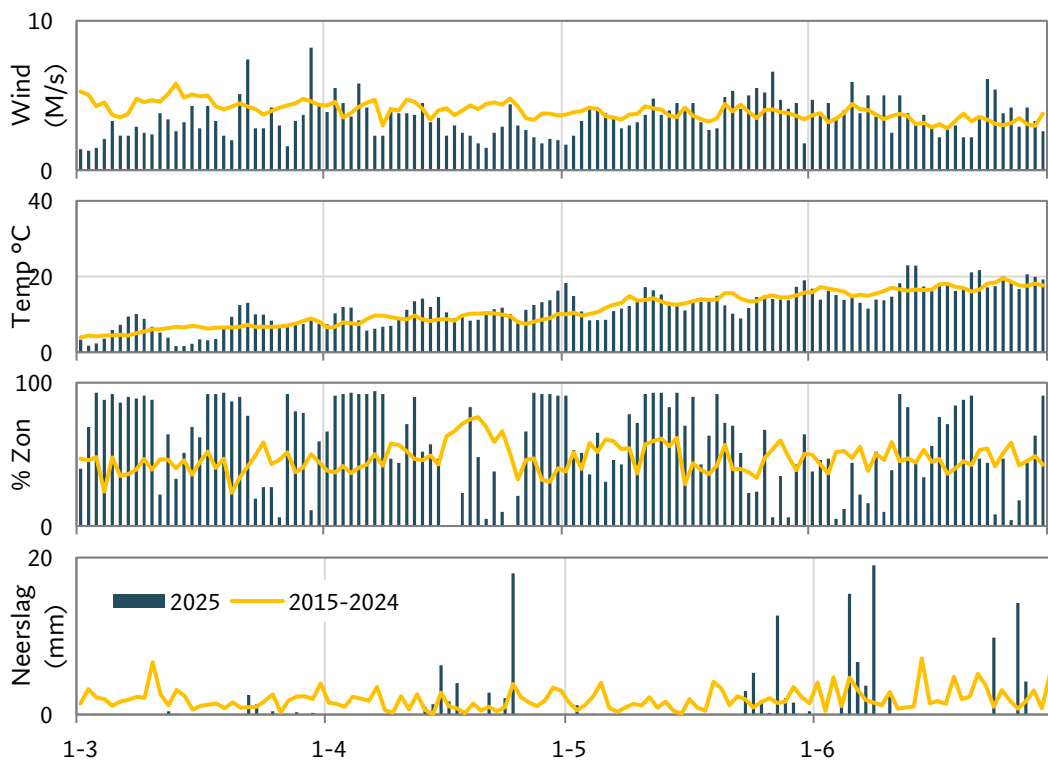
4.3 Weers- en andere omstandigheden

Het broedseizoen van 2025 werd voorafgegaan door een vrij zachte winter met in De Bilt 29 dagen waarop de temperatuur beneden het vriespunt kwam en twee dagen waarop het de hele dag bleef vriezen. Op slechts enkele dagen viel er sneeuw die even bleef liggen en de

winter zal als geheel geen problemen hebben opgeleverd voor vogelsoorten die gevoelig zijn voor vorst en sneeuw. De hoeveelheid neerslag was deze winter iets kleiner dan gemiddeld, de waterstand in vennen en plassen week daardoor aanvankelijk niet af van normaal. Eind februari zette echter een droge periode, die op veel plekken voortduurde tot eind mei, waardoor het voorjaar van 2025 was het op twee na droogste was sinds het begin van de metingen in 1906. Begin juni viel er op veel plekken vrij veel regen, maar dit compenseerde niet voor het opgelopen neerslagtekort.

Zaaddracht in 2024 van zomereik en beuk was gemiddeld, die van de resterende fijnsparren, sitkasparren en lariksen was alleszins redelijk. Ook douglas droeg redelijk, maar grove dennen lieten weinig zaad vallen in het voorjaar van 2025 (gegevens Rob Bijlsma). De stand van de Bosmuis was matig, die van Veldmuis iets minder dan gemiddeld (gegevens Rob Bijlsma), al waren lokale verschillen groot.

Met de vele zonneschijn en weinig wind en neerslag, was het voorjaar van 2025 ideaal voor het inventariseren van broedvogels. In figuur 3 zijn enkele variabelen van het dichtstbijzijnde weerstation in 2025, vergeleken met de voorgaande 10 jaar.

Figuur 3. Wind, temperatuur, zonneschijn en neerslag in Hooogeveen in het voorjaar van 2025, vergeleken met de periode 2015-2024. Bron: KNMI.

4.4 Foutenmarges

Geen enkele broedvogelkartering levert absolute resultaten op, het blijft een interpretatie van de werkelijkheid, waarbij er tussen waarnemers verschillen kunnen optreden. Om deze verschillen te beperken zijn beide karteerders enkele malen samen het veld in geweest. We bemerkten geen noemenswaardige verschillen in kennis van geluiden, scherpste van het gehoor of opmerkingsgave.

Een ander verschil tussen tellers kan optreden vanwege het besluit tot één of meerdere territoria wanneer waarnemingen niet werkelijk uitsluitend zijn, maar dit op basis van ingeschatte afstand en verstreken tijd wordt aangenomen. We vermoeden dat Willem van

Manen daarbij iets voorzigtiger interpreteerde dan Erik Bloeming. Hierdoor kunnen dichtheden in Boswachterij Sleenerzand en Witteveen wat lager uitvallen dan in Boswachterij Emmen.

5 Resultaten

5.1 Broedvogels in 2025

In totaal werden in het geïnventariseerde gebied 80 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 72 integraal zijn gekarteerd (tabel 2). De Fitis werd in twee gebieden gekarteerd, Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Koolmees, Pimpelmees en Vink kwamen voor als broedvogel, maar zijn alleen geteld in vier proefvlakken (tabel 3). Conform de Rode Lijst zijn zeven soorten gekwalificeerd als kwetsbaar, zeven als gevoelig en één als bedreigd.

Tabel 2. Aantallen en dichtheden (cursief) van broedvogels in het gekarteerde gebied in 2025. De Rode lijststatus (Van Kleunen et al. 2017) is opgenomen in de kolom RL. (EB = Ernstig bedreigd, BE = Bedreigd, KW=Kwetsbaar, GE=Gevoelig).

Soort	Sleenerzand		Emmen		Witteveen		Elementen		RL
	N	/100ha	N	/100ha	N	/100ha	N	/100ha	
Grote Canadese Gans	2	0.1	1	0.1	-	-	-	-	
Grauwe Gans	2	0.1	1	0.1	5	3.2	-	-	
Nijlgans	5	0.3	2	0.2	1	0.6	4	1.6	
Wilde Eend	9	0.6	3	0.3	1	0.6	5	2.0	
Wintertaling	1	0.1	-	-	-	-	-	-	KW
Kuifeend	-	-	-	-	1	0.6	-	-	
Patrijs	-	-	-	-	-	-	1	0.4	KW
Fazant	-	-	3	0.3	-	-	7	2.8	
Nachtzwaluw	1	0.1	-	-	-	-	-	-	
Koekoek	-	-	-	-	-	-	2	0.8	KW
Holenduif	-	-	1	0.1	-	-	8	3.2	
Houtduif	118	8.3	164	16.0	12	7.6	34	13.8	
Turkse Tortel	1	0.1	1	0.1	-	-	-	-	
Waterral	2	0.1	-	-	3	1.9	1	0.4	
Waterhoen	4	0.3	-	-	2	1.3	1	0.4	
Dodaars	4	0.3	-	-	2	1.3	-	-	
Houtsnip	1	0.1	-	-	-	-	1	0.4	
Ooievaar	-	-	-	-	-	-	2	0.8	
Blauwe Reiger	-	-	117	11.4	-	-	-	-	
Wespendief	4	0.3	2	0.2	1	0.6	2	0.8	
Sperwer	3	0.2	3	0.3	-	-	1	0.4	
Havik	4	0.3	3	0.3	1	0.6	1	0.4	
Buizerd	17	1.2	9	0.9	3	1.9	13	5.3	
Ransuil	-	-	3	0.3	-	-	-	-	KW
Middelste Bonte Specht	3	0.2	6	0.6	-	-	3	1.2	
Kleine Bonte Specht	3	0.2	12	1.2	-	-	1	0.4	
Grote Bonte Specht	179	12.5	209	20.3	19	12.0	47	19.1	
Zwarte Specht	6	0.4	5	0.5	1	0.6	1	0.4	
Groene Specht	8	0.6	13	1.3	1	0.6	7	2.8	
Boomvalk	-	-	2	0.2	-	-	-	-	KW
Grauwe Klauwier	-	-	-	-	-	-	1	0.4	BE
Wielewaal	1	0.1	2	0.2	-	-	1	0.4	KW
Gaai	87	6.1	45	4.4	15	9.5	24	9.7	
Zwarte Kraai	3	0.2	16	1.6	1	0.6	12	4.9	
Raaf	1	0.1	-	-	-	-	-	-	GE

Zwarte Mees	25	1.7	23	2.2	-	-	-	-	GE
Kuifmees	23	1.6	43	4.2	2	1.3	2	0.8	
Glanskop	5	0.3	33	3.2	-	-	-	-	
Matkop	7	0.5	12	1.2	1	0.6	-	-	GE
Boomleeuwerik	2	0.1	-	-	-	-	-	-	
Staartmees	31	2.2	31	3.0	4	2.5	14	5.7	
Fluiter	6	0.4	10	1.0	-	-	-	-	
Fitis	80	5.6	+	+	16	10.1	+	+	
Bosrietzanger	-	-	-	-	-	-	7	2.8	
Sprinkhaanzanger	1	0.1	-	-	-	-	-	-	
Zwartkop	305	21.3	381	37.1	42	26.5	166	67.3	
Tuinfluiter	15	1.0	13	1.3	3	1.9	22	8.9	
Grasmus	10	0.7	4	0.4	1	0.6	44	17.8	
Vuurgoudhaan	58	4.1	67	6.5	6	3.8	3	1.2	
Goudhaan	136	9.5	84	8.2	15	9.5	3	1.2	
Boomklever	163	11.4	177	17.2	12	7.6	9	3.6	
Boomkruiper	140	9.8	182	17.7	17	10.7	44	17.8	
Spreeuw	30	2.1	18	1.8	8	5.0	39	15.8	
Zanglijster	102	7.1	118	11.5	23	14.5	25	10.1	
Grote Lijster	32	2.2	30	2.9	3	1.9	5	2.0	KW
Grauwe Vliegenvanger	56	3.9	64	6.2	5	3.2	17	6.9	GE
Blauwborst	-	-	1	0.1	-	-	-	-	
Kleine Vliegenvanger	-	-	1	0.1	-	-	-	-	
Bonte Vliegenvanger	42	2.9	26	2.5	2	1.3	5	2.0	
Gekraagde Roodstaart	37	2.6	39	3.8	5	3.2	10	4.1	
Roodborsttapuit	7	0.5	1	0.1	-	-	5	2.0	
Heggenmus	12	0.8	11	1.1	6	3.8	11	4.5	
Gele Kwikstaart	-	-	1	0.1	-	-	2	0.8	GE
Graspieper	-	-	-	-	-	-	1	0.4	GE
Boompieper	69	4.8	42	4.1	4	2.5	21	8.5	
Appelvink	220	15.4	183	17.8	36	22.7	19	7.7	
Goudvink	26	1.8	70	6.8	3	1.9	4	1.6	
Groenling	21	1.5	4	0.4	4	2.5	-	-	
Kneu	5	0.3	3	0.3	-	-	1	0.4	GE
Kruisbek	-	-	3	0.3	-	-	-	-	
Putter	53	3.7	23	2.2	13	8.2	7	2.8	
Geelgors	21	1.5	12	1.2	4	2.5	37	15.0	
Rietgors	2	0.1	-	-	1	0.6	3	1.2	

Tabel 3. Aantallen en dichtheden (cursief) van algemene soorten in de vier onderzochte proefvlakken in Boswachterij Sleenerzand. De nummering correspondeert met figuur 2.

Proefvlak (opp. ha)	1 (80.7)		2 (47.7)		3 (90.6)		4 (100.9)		Totaal (319.9)	
Soort	N	/10 ha	N	/10 ha	N	/10 ha	N	/10 ha	N	/100 ha
Pimpelmees	18	2.2	23	4.8	15	1.7	21	2.1	73	22.8
Koolmees	13	1.6	24	5.0	24	2.6	33	3.3	86	26.9
Tjiftjaf	9	1.1	16	3.4	24	2.6	31	3.1	72	22.5
Winterkoning	9	1.1	18	3.8	17	1.9	20	2.0	58	18.1
Merel	2	0.2	15	3.1	9	1.0	11	1.1	32	10.0
Roodborst	32	4.0	22	4.6	46	5.1	53	5.3	134	41.9
Vink	25	3.1	35	7.3	35	3.9	36	3.6	114	35.6

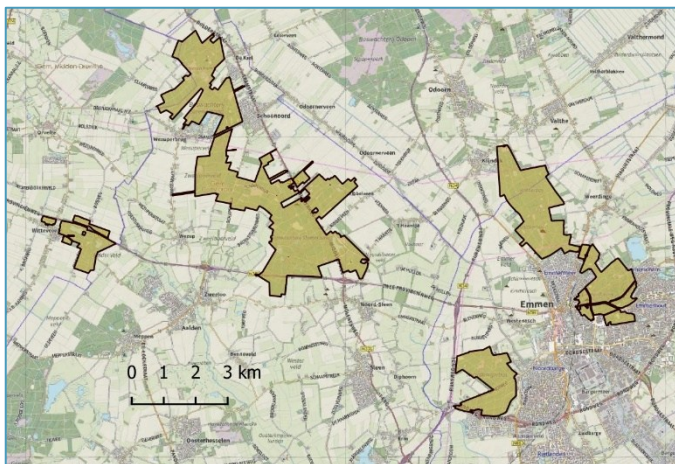
De dichtheden op de integraal gekarteerde gebieden in tabel 2 zijn lastig te vergelijken, omdat ze onderling sterk verschillen qua omvang, structuur en randlengte. Zo zijn de dichtheden in de landschapselementen voor veel soorten het hoogst, maar tegelijkertijd ontbreken er soorten van naaldbos en is ook de dichtheid van bijvoorbeeld de Boomklever er laag, omdat de vaak smalle elementen onvoldoende draagkracht hebben voor soorten die een groter oppervlak aaneengesloten bos nodig hebben. Dit mechanisme werkt ook bij onderlinge vergelijking van de andere drie gebieden met voor veel soorten de hoogste dichtheden in Witteveen, maar met de meeste soorten in Sleenerzand.

De proefvlakken voor algemene soorten in Sleenerzand (tabel 3) zijn veel beter vergelijkbaar. Geen van de vlakken grenst voor een groot deel aan de bosrand, dus zou de omvang geen invloed moeten hebben op de dichtheid. Dat in proefvlak 2 bijna alle soorten (Roodborst uitgezonderd) hun hoogste dichtheid hadden, heeft dan ook vooral met de structuur te maken. Dit proefvlak is als enige grotendeels gelegen in veel oudere stuifzandbebossing met veel afwisseling en vooral veel oude eiken. Niet voor niets zaten ook twee van de drie territoria van Middelste Bonte Specht in Sleenerzand in dit proefvlak.

De keuze om bepaalde soorten niet te karteren is ooit gebaseerd op de talrijkheid. Wanneer we ervan uit gaan dat de dichtheden in de proefvlakken representatief zijn voor de hele boswachterij Sleenerzand, is Roodborst de meest algemene soort, gevolgd door Vink, Koolmees, Pimpelmees, Tjiftjaf, Zwartkop, Winterkoning, Appelvink, Grote Bonte Specht, Boomklever en dan pas de Merel. Tot op heden staat ook de Fitis in het rijtje met niet te karteren soorten, maar voor bossen is dat al lang niet meer terecht. Ook de Merel is al beduidend schaarser dan bijvoorbeeld de Zwartkop, maar toch is het beter om Merels niet vlakdekkend te gaan karteren. Dit levert onzinnige resultaten op, omdat de trefkans van Merels vanaf een uur na zonsopgang al sterk afneemt.

5.2 Vergelijking met eerdere karteringen

In 1983 (Emmerdennen, Noordbargerbos), 1984 (Valtherbos, Sleenerzand) en 1989 (Witteveen) is bijna het hele in 2025 onderzochte gebied gekarteerd door medewerkers van de Provincie Drenthe (Rob Bijlsma, Frank de Roder en Henk Wessels). Hoewel een deel van deze gegevens is gedigitaliseerd (stippen), betreft dit lang niet alle soorten en bovendien zijn de stippenbestanden ten behoeve van “Broedvogels van Drenthe” (van den Brink *et al.* 1996) hier en daar aangevuld met recenter informatie, maar zijn deze aanvullingen niet te onderscheiden in de database. Gelukkig bestaat er ook een bestand met telgebiedtotalen, waar niet alleen de juiste aantallen per inventarisatiejaar staan, maar ook informatie van veel soorten, waarvan de stippen nooit zijn gedigitaliseerd. Nadeel hierbij is dat alleen informatie per telgebied beschikbaar is. Het geluk wil dat dit vaak landschappelijke eenheden waren en de grenzen nauwelijks afwijken van de opdrachtgrenzen van 2025. De werkwijze en onderzoeks-intensiteit bij de provinciale karteringen komt redelijk overeen met die van onderhavige kartering. Vervolgens werd Boswachterij Sleenerzand onderzocht in 2001 (Ottens 2001) en 2019 (van Manen 2019), Witteveen in 2007 (Hasper & Jager 2008) en 2019 (van Manen 2019) en Emmen in 2019 (van Manen 2019). In 2013 zijn daarnaast vier proefvlakken in Sleenerzand onderzocht op alle soorten broedvogels (van Manen 2013). In 2025 zijn in deze proefvlakken of grote delen daarvan opnieuw alle soorten geteld. De begrenzing van de gebieden die over de jaren zijn vergeleken is weergegeven in figuur 4, de proefvlakken waarin algemene soorten worden vergeleken zijn terug te vinden in figuur 2.

Figuur 4. Begrenzing van de terreinen waarvan oude gegevens bekend zijn.

5.2.1 Boswachterij Sleenerzand

Grote veranderingen deden zich voor tussen 1984 en 2001, waarbij soorten die foerageerden in open gebieden, maar broedden in de bossen, werden weggevaagd (duiven, Zwarte Kraai, Ekster, valken en Ransuil). Ook soorten van jong bos als Heggenmus, Tuinfluiter en Goudvink) en naaldbos (Zwarte Mees, Kuifmees, Matkop en Goudhaan, maar met uitzondering van Vuurgoudhaan) leden in deze periode zware verliezen.

Sleenerzand kent geen grote heidevelden en de soorten met een binding aan dit habitat, zoals Nachtzwaluw en Boomleeuwerik werden in 1984 nog aangetroffen in of tussen de percelen die na de stormen van 1972 en 1973 opnieuw waren ingeplant. Deze verleenden het gebied toen nog een halfopen karakter. In 2001 waren deze ruimten dichtgegroeid en ook de resterende open plekken verloren hun aantrekkingskracht door de groei van het omringende geboomte. Daarnaast begon in open percelen een tweede boomlaag of struiklaag op te slaan, die de aantrekkelijkheid van het gebied voor bodemfoerageerders als Boompieper en

Gekraagde Roodstaart verkleinden. In dezelfde periode namen soorten van ouder bos (Grote Bonte Specht, Boomklever, Appelvink) in aantal toe.

Tabel 4. Aantalsveranderingen van Broedvogels in Boswachterij Sleenerzand (1431,8 ha). += aanwezig als broedvogel, maar niet geteld.

Soort	1984	2001	2019	2025	Soort	1984	2001	2019	2025
Grote Canadese Gans	0	0	2	2	Glanskop	4	3	1	5
Grauwe Gans	0	0	2	2	Matkop	188	96	74	7
Nijlgans	0	0	2	5	Boomleeuwerik	8	5	2	2
Wilde Eend	9	+	8	9	Staartmees	100	41	37	30
Wintertaling	1	2	1	1	Fluiter	13	0	16	6
Kuifeend	0	1	1	0	Bosrietzanger	0	1	0	0
Fazant	0	1	0	0	Spotvogel	1	2	0	0
Kwartel	0	1	0	0	Sprinkhaanzanger	0	0	0	1
Nachtzwaluw	3	1	0	1	Zwartkop	119	159	350	306
Koekoek	19	4	0	0	Tuinfluiter	97	+	13	14
Holenduif	30	9	1	0	Braamsluiper	11	2	0	0
Houtduif	700	+	118	118	Grasmus	20	25	7	10
Zomertortel	51	18	0	0	Vuurgoudhaan	12	20	38	58
Turkse Tortel	5	0	1	1	Goudhaan	209	+	138	136
Waterral	0	0	0	2	Boomklever	0	17	168	162
Waterhoen	4	0	1	4	Boomkruiper	143	137	181	139
Meerkoet	0	3	0	0	Spreeuw	+	+	29	30
Dodaars	0	3	4	4	Zanglijster	+	153	162	101
Houtsnip	3	11	1	1	Grote Lijster	36	38	32	32
Wespendief	1	2	2	4	Grauwe Vliegenvanger	52	22	51	55
Sperwer	7	5	5	3	Nachtegaal	2	0	0	0
Havik	11	9	5	4	Bonte Vliegenvanger	26	44	43	41
Buizerd	12	23	24	17	Zwarte Roodstaart	1	0	0	0
Ransuil	15	5	0	0	Gekraagde Roodstaart	79	32	34	37
Bosuil	0	0	2	0	Roodborsttapuit	2	1	4	7
Middelste Bonte Specht	0	0	0	3	Heggenmus	76	29	12	13
Kleine Bonte Specht	3	9	5	3	Graspieper	0	3	0	0
Grote Bonte Specht	73	131	170	178	Boompieper	191	88	59	68
Zwarte Specht	10	3	3	6	Keep	1	0	0	0
Groene Specht	7	2	2	8	Appelvink	3	53	159	220
Torenvalk	4	0	0	0	Goudvink	66	37	42	26
Boomvalk	2	0	0	0	Groenling	14	22	16	23
Wielewaal	3	0	0	1	Kneu	45	1	2	5
Gaai	80	+	57	88	Kleine Barmsijs	2	0	0	0
Ekster	11	0	0	0	Kruisbek	52	8	5	0
Zwarte Kraai	40	7	2	3	Putter	0	2	21	53
Raaf	0	0	2	1	Sijs	1	4	1	0
Zwarte Mees	434	+	126	25	Geelgors	28	29	19	20
Kuifmees	100	+	28	23	Rietgors	7	7	1	2

Veel van deze tendensen zetten zich voort tussen 2001 en 2019. Nieuw was de vestiging van ganzen, maar het aantal bleef klein vanwege de beperkte oppervlakte open water. Vanaf ongeveer 2000 halveerde de populatie van Havik, een vertraagd gevolg van afname van

duiven, kraaiachtigen, maar ook van weidevogels en Kokmeeuwen buiten de boswachterijen en niet te vergeten van het Konijn, dat in Drenthe in 1997 crashte.

De verschillen tussen 2019 en 2025 zijn kleiner, misschien vooral omdat er minder tijd verstreken was. Toch is de afname van Zwarte Mees en Matkop onthutsend en waren Kruisbek en Sijs voor het eerst niet als broedvogel aanwezig. Zwarte Specht en Wespandief namen toe, overeenkomstig met andere Drentse boswachterijen. Voor de Zwarte Specht geldt dat deze waarschijnlijk (tijdelijk) profiteert van de recente sterfte van naaldhout, bij de Wespandief is de oorzaak voor toename onduidelijk. Deze heeft in het geval van Sleenerzand niet te maken met tijdsinvestering, want zowel in 2001, 2019 en 2025 werd de omgeving in juli vanuit boomtoppen afgespeurd, met vergelijkbare tijdsinvestering. Als enige naaldhoutsoort nam de Vuurgoudhaan in aantal toe, we begrijpen niet goed waarom. De meeste soorten van ouder bos hadden vergelijkbare aantallen als in 2019, alleen nam de Boomkruiper in aantal af en de Appelvink (sterk) in aantal toe. De Middelste Bonte Specht werd in 2019 wel waargenomen in het gebied, maar alleen na het broedseizoen. In 2025 werden ook tijdens de broedperiode roepende vogels waargenomen.

5.2.2 Proefvlakken voor alle soorten broedvogels in Sleenerzand

Aanvullende informatie komt uit de proefvlakken, waarin alle soorten werden gekarteerd in 2013 en 2025. Ook hieruit komt de afname van soorten van naaldhout naar voren en een toename of stabiele stand van de meeste andere soorten. Daarbij moet wel worden bedacht dat het broedseizoen van 2013 volgde op de laatste (koude) winter die extra sterfte met zich mee kan hebben gebracht voor standvogels. De toename bij Pimpelmees, Koolmees, Winterkoning en Roodborst kan hiermee te maken hebben. De afname bij Goudhaan en Merel zou door de winterinvloed in 2013 in werkelijkheid groter kunnen zijn dan de getallen suggereren. De Roodborst is de Vink voorbij gestreefd als talrijkste soort.

Tabel 5. Aantalsveranderingen van broedvogels in de proefvlakken (319,9 ha) die in 2013 en 2025 op alle soorten werden onderzocht. Alleen de soorten staan vermeld die in tabel 4 in 2001-2025 in één of meerdere jaren niet werden gekarteerd.

Soort	2013	2025	Soort	2013	2025
Gaai	17	15	Tuinfluitier	1	6
Zwarte Mees	50	11	Goudhaan	39	30
Kuifmees	22	6	Winterkoning	59	64
Pimpelmees	69	77	Spreeuw	9	16
Koolmees	87	94	Merel	69	37
Fitis	54	32	Roodborst	94	153
Tjiftjaf	66	80	Vink	154	131

5.2.3 Boswachterij Emmen

In Emmen vonden tussen 1983 en 2019 in grote lijnen dezelfde ontwikkelingen plaats als in Sleenerzand met onder meer enorme afnames in soorten van struweel en even grote toenames in soorten van ouder bos. Ook tussen 2019 en 2025 lijken de ontwikkelingen in Emmen op die in Sleenerzand, maar er zitten ook afwijkingen tussen, waarbij in Emmen in het algemeen meer soorten in aantal toenamen, zoals bijvoorbeeld Houtduif, Grote Bonte Specht, Boomklever en Boomkruiper. Het valt niet uit te sluiten dat dit is terug te voeren op verschillen tussen waarnemers (zie werkwijze).

Tabel 6. Aantalsveranderingen van broedvogels in Boswachterij Emmen (962,2 ha). += aanwezig als broedvogel, maar niet geteld.

Soort	1983	2019	2025	Soort	1983	2019	2025
Grote Canadese Gans	0	0	1	Matkop	119	23	12
Grauwe Gans	0	1	1	Staartmees	104	32	26
Nijlgans	0	1	2	Fluiter	21	44	9
Wilde Eend	7	1	3	Bosrietzanger	3	0	0
Fazant	26	0	2	Spotvogel	2	0	0
Koekoek	13	0	0	Zwartkop	124	275	318
Holenduif	41	2	1	Tuinfluiter	165	8	6
Houtduif	+	76	141	Braamsluiper	13	0	0
Zomertortel	75	0	0	Grasmus	15	2	1
Turkse Tortel	1	0	1	Vuurgoudhaan	52	34	58
Waterhoen	1	0	0	Goudhaan	+	106	82
Houtsnip	4	1	0	Boomklever	7	130	162
Blauwe Reiger	47	102	117	Boomkruiper	113	116	169
Wespendief	3	3	2	Spreeuw	+	6	12
Sperwer	10	4	3	Zanglijster	+	68	110
Havik	2	5	3	Grote Lijster	42	11	26
Buizerd	8	9	9	Grauwe Vliegenvanger	41	20	56
Ransuil	15	0	3	Nachtegaal	9	0	0
Draaihals	1	0	0	Kleine Vliegenvanger	0	0	1
Middelste Bonte Specht	0	0	5	Bonte Vliegenvanger	19	10	19
Kleine Bonte Specht	8	4	12	Gekraagde Roodstaart	91	35	34
Grote Bonte Specht	108	132	183	Heggenmus	+	17	10
Zwarte Specht	14	2	5	Boompieper	173	29	35
Groene Specht	20	3	10	Keep	2	0	0
Torenvalk	8	0	0	Appelvink	12	97	173
Boomvalk	4	0	2	Goudvink	117	41	62
Wielewaal	10	0	2	Groenling	10	3	3
Gaai	+	54	38	Kneu	69	0	0
Ekster	+	1	0	Barmsijs	1	0	0
Zwarte Kraai	+	6	14	Kruisbek	58	1	3
Zwarte Mees	173	73	23	Putter	0	11	19
Kuifmees	23	16	43	Sijs	1	0	0
Glanskop	31	8	31	Geelgors	29	4	4

5.2.4 Witteveen

De voor Sleenerzand en Emmen beschreven veranderingen voor de beginperiode vonden ook in Witteveen plaats, maar waren iets minder geprononceerd omdat de eerste kartering er 5-6 jaar later plaatsvond (tabel 7). Voor de rest komt het aantalsverloop sterk overeen met de andere gebieden, maar speelt vanwege de geringere oppervlakte van Witteveen, toeval een wat grotere rol.

Tabel 7. Aantalsveranderingen bij broedvogels in Witteveen (155,5 ha). += aanwezig als broedvogel, maar niet geteld.

Soort	1989	2007	2019	2025	Soort	1989	2007	2019	2025
Grauwe Gans	0	0	3	5	Glanskop	0	1	0	0
Nijlgans	0	1	0	1	Matkop	7	12	7	1
Wilde Eend	1	4	1	1	Staartmees	6	5	3	4
Wintertaling	1	0	0	0	Fluiter	3	0	0	0
Kuifeend	0	0	5	1	Spotvogel	3	0	0	0
Koekoek	4	0	0	0	Zwartkop	19	44	52	41
Holenduif	1	0	0	0	Tuinfluiter	34	+	3	3
Houtduif	+	+	11	12	Braamsluiper	9	0	0	0
Zomertortel	21	2	0	0	Grasmus	9	1	0	1
Waterral	0	1	0	3	Vuurgoudhaan	3	2	3	6
Waterhoen	2	1	0	2	Goudhaan	39	+	23	15
Meerkoet	5	0	0	0	Boomklever	0	11	14	12
Dodaars	2	2	0	2	Boomkruiper	12	24	26	17
Fuut	1	1	0	0	Spreeuw	+	3	1	8
Houtsnip	0	0	0	0	Zanglijster	33	30	21	23
Wespendief	1	0	0	1	Grote Lijster	8	5	4	3
Sperwer	1	1	0	0	Grauwe Vliegenvanger	16	4	2	4
Havik	2	2	1	1	Nachtegaal	1	0	1	0
Buizerd	4	4	5	3	Bonte Vliegenvanger	8	3	6	1
Kleine Bonte Specht	0	1	1	0	Gekraagde Roodstaart	8	2	4	5
Grote Bonte Specht	18	19	16	19	Heggenmus	31	+	2	5
Zwarte Specht	1	0	0	1	Boompieper	67	17	3	4
Groene Specht	0	0	0	1	Appelvink	11	7	17	36
Torenvalk	1	0	0	0	Goudvink	4	7	3	3
Boomvalk	1	0	0	0	Groenling	?	11	5	3
Wielewaal	1	1	0	0	Kneu	7	0	0	0
Gaai	+	+	11	15	Putter	0	0	4	13
Zwarte Kraai	+	2	1	1	Geelgors	13	12	2	4
Zwarte Mees	15	+	7	0	Rietgors	4	3	0	1
Kuifmees	2	4	4	2					

Recente sterfte van naalddhout is waarschijnlijk niet de hoofdoorzaak van afname van naalddhoutbewoners onder de broedvogels, maar gaf wel een impuls aan het aantal Zwarte Spechten (Noordbargerbos, 21 juni 2025, EB).

5.2.5 Agrarisch gebied en natuurherstel

Omdat tussen Witteveen en Sleenerzand het landschap tussen de landschapselementen is meegekarteerd, kan in de delen waar dat intensief genoeg gebeurde, de broedvogelstand in 2025 vergeleken worden met de provinciale kartering in 1981. Het gaat om zeven telgebieden (figuur 5), waarvan in drie nu natuurherstel plaatsvindt en in vier niet of vrijwel niet.

Gebied met natuurherstel

In het gebied met natuurherstel zijn de soorten van open terrein als weidevogels verdwenen en soorten van jonge struwelen, zoals Fitis in het algemeen afgenomen. Dit wordt geflatteerd door een recent aangeplant stukje bos in de Lange Maten, waar nu nog een clustertje Grasmussen zit. Veel bosvogels als Grote Bonte Specht, Gaai en Zwartkop hebben zich gevestigd of zijn sterk in aantal toegenomen. Van de soorten die in beide jaren zijn onderzocht (inclusief harde nullen) zijn er 14 als broedvogel nieuw verschenen, 20 verdwenen en slechts 13 soorten waren in beide jaren aanwezig. Dat laatste aantal is groter wanneer alle soorten zouden zijn gekarteerd. Het totaal aantal vastgestelde territoria liep terug van 145 naar 98 per 100 ha.

Tabel 8. Aantalsveranderingen van broedvogels in halfopen agrarisch landschap met natuurherstel (132.9 ha).

Soort	1981	2025	Soort	1981	2025
Wintertaling	1	0	Braamsluiper	2	0
Koekoek	2	0	Grasmus	24	21
Holenduif	3	0	Boomkruiper	2	6
Zomertortel	4	0	Spreeuw	6	7
Scholekster	6	0	Zanglijster	5	3
Kievit	14	0	Grote Lijster	3	1
Wulp	4	0	Blauwborst	0	1
Grutto	2	0	Bonte Vliegenvanger	0	2
Ooievaar	0	1	Gekraagde Roodstaart	4	2
Wespendief	0	1	Paapje	3	0
Buizerd	0	3	Roodborsttapuit	0	3
Grote Bonte Specht	1	5	Ringmus	2	0
Groene Specht	0	1	Heggenmus	6	0
Torenvalk	2	0	Witte Kwikstaart	6	0
Grauwe Klauwier	0	1	Graspieper	5	0
Gaai	0	5	Boompieper	10	10
Matkop	1	0	Appelvink	0	2
Veldleeuwerik	1	0	Goudvink	0	1
Staartmees	0	2	Groenling	0	1
Fitis	23	4	Kneu	9	0
Bosrietzanger	10	6	Putter	0	5
Spotvogel	3	0	Geelgors	20	7
Zwartkop	2	23	Rietgors	2	0
Tuinfluitier	6	7			

Agrarisch gebied zonder natuurherstel

In het deel van het gebied dat nu nog steeds grotendeels regulier agrarisch cultuurland is, zijn de ontwikkelingen weinig anders. Weidevogels verdwenen en bosvogels verschenen. Leuk detail is dat de toename van de Bosrietzanger geheel op het conto staat van één perceel vezelhenne met daarin vijf zingende vogels. De ratio verschenen/verdwenen/gebleven soorten bedraagt hier 13/14/18 en is daarmee minder extreem dan in de delen met natuurherstel. De dichtheid van alle gekarteerde soorten bedroeg in 1981 62 territoria/100 ha en in 2025 46/100 ha. Het verschil wordt veroorzaakt doordat de beekdal-structuren waarin later natuurherstel plaatsvond, van origine rijker waren dan de heide-ontginningen.

Tabel 8. Aantalsveranderingen van broedvogels in halfopen agrarisch landschap zonder natuurherstel (379.1 ha).

Soort	1981	2025	Soort	1981	2025
Wilde Eend	1	3	Zwartkop	0	20
Wintertaling	1	0	Tuinfluitier	9	3
Patrijs	1	0	Braamsluiper	2	0
Kwartel	1	2	Grasmus	28	16
Koekoek	2	1	Goudhaan	1	0
Holenduif	0	3	Boomkruiper	0	7
Zomertortel	1	0	Spreeuw	2	1
Waterral	0	3	Zanglijster	5	5
Waterhoen	1	1	Grote Lijster	1	0
Scholekster	15	0	Blauwborst	0	1
Kievit	30	2	Bonte Vliegenvanger	0	1
Wulp	8	0	Gekraagde Roodstaart	1	7
Grutto	2	0	Roodborsttapuit	0	6
Buizerd	0	1	Ringmus	1	0
Steenuil	2	0	Heggenmus	3	0
Kleine Bonte Specht	0	1	Gele Kwikstaart	3	6
Grote Bonte Specht	0	5	Graspieper	9	3
Gaai	0	5	Boompieper	5	12
Boomleeuwerik	0	3	Appelvink	0	3
Veldleeuwerik	22	6	Kneu	32	2
Fitis	15	1	Geelgors	27	19
Kleine Karekiet	1	0	Rietgors	2	0
Bosrietzanger	2	5			

De Lange Maten is een van de gebieden met natuurherstel. Hoewel het er veelbelovend uitziet, kwamen hier in 2025 weinig soorten tot broeden (14 mei 2025, WvM).

5.3 Soortbesprekingen

Grote Canadese Gans, n=3

Grote Canadese Ganzen werden op vrijwel alle grotere plassen waargenomen en verplaatsten zich over grote afstanden. Vrij laat, op 3 juni werd een broedende vogel gezien op een klein eilandje in de plas in de Emmerdennen. Op 5 juli zwommen de vogels hier rond met één jong. Op 29 maart broedde op hetzelfde eilandje een Grauwe Gans. Vergeleken met andere gebieden in Drenthe komen ten opzichte van het aantal Grauwe Ganzen vrij veel Canadese voor in het gebied. Dit heeft waarschijnlijk vooral te maken met het ontbreken van natte beekdalen, waar Grauwe Ganzen ook op het Drents Plateau grote dichtheden kunnen bereiken. Bij beide ganzensoorten is reproductie waarschijnlijk nihil in dergelijk droge gebieden.

Het aantal veilige broedplaatsen voor watervogels in het gebied is gering. Dit eilandje in de plas in de Emmerdennen werd successievelijk als broedplek gebruikt door Grauwe Gans, Wilde Eend en Grote Canadese Gans (2 juni 2025, EB).

Wintertaling, n=1

Het territorium berust op waarnemingen van een paar op 9 april en 14 mei in een ven in Sleenerzand. Met de plas in Witteveen is dit het enige ven met een uitgestrekte zoom van vegetatie.

Patrijs, n=1

Op 27 maart sloop een paartje uit de rand van een struweel van een landschapselement op de es van Valthe. Een tweede territorium buiten het eigendom van Staatsbosbeheer berust op een waarneming van een midden overdag kraaiende haan op de dijk van het Oranjekanaal bij 't Haantje.

Nachtzwaluw, n=1

De onderzochte boswachterijen kennen maar weinig heidevelden. Het grootste complex (20 ha) bij de Kijl in Sleenerzand werd tweemaal in de schemer bezocht, wat alleen een Houtsnip opleverde. Het territorium zat op een weliswaar mooi, maar geïsoleerd heideveldje van 10 ha, met verspreide boomgroei. Hier werd op 13 juni een zingend mannetje waargenomen.

Koekoek, n=2

Tijdens de karteringen in de jaren tachtig werden voor de onderzochte bossen veel Koekoeken opgegeven als broedvogel. Hoewel het goed mogelijk is dat dit aantal is overschat doordat te weinig rekening werd gehouden met verplaatsing van dezelfde vogels, moet de afname enorm zijn. De waarnemingen waarop de territoria in 2025 zijn gebaseerd, werden allemaal gedaan buiten de grote bossen. Heel enkel werd nog een roepende vogel in het bos zelf gehoord, maar voor zo korte duur, dat het met zekerheid een uitstapje betrof. Doordat vogelaars graag veel soorten en hoge aantallen in hun proefvlakken noteren en Koekoeken elk gebiedje wel een keer aandoen, is de indruk van de Nederlandse stand veel te rooskleurig. Het verdient aanbeveling om bij de waarneming van een Koekoek tijdens een broedvogelkartering, aan te geven welk percentage van de tijd de vogel in het karteringsgebied aanwezig was.

Waterral, n=6

Tegenwoordig duiken op allerlei plekken Waterrallen op, deels een gevolg van lokale vernatting van oeverzones van vennen, zoals de plas in Witteveen, waar drie territoria waren gevestigd (dit voor zover Waterrallen telbaar zijn). Waarschijnlijk is deze lokale toename in relatief droge gebieden alleen mogelijk doordat er elders in Drenthe (en Nederland) de afgelopen decennia op grote schaal gebieden zijn vernat in het kader van waterberging en natuurherstel.

Dit goed verstopte moerasje te midden van cultuurland ten oosten van Boswachterij Sleenerzand herbergde drie territoria van Waterral (4 april 2025, WvM).

Houtsnip, n=2

De gebieden zijn niet dekkend in de schemer onderzocht, maar het is opvallend hoe weinig Houtsnippen er werden gehoord. Dit kan te maken hebben met de verhuizing van Houtsnippen van bossen naar heidevelden, zoals elders in Drenthe vastgesteld, in combinatie met de geringe oppervlakte heide in het gebied. Een van de territoria werd vastgesteld aan de hand van een baltsend mannetje op 13 juni bij het grootste heidecomplex in het gebied in het noorden van Sleenerzand. Het tweede territorium berust op een opgejaagde vogel op 4 mei in een klein loofbosje in het cultuurland ten zuiden van Emmen.

Ooievaar, n=2

Ooievaars zijn in Drenthe vooral talrijk in beekdalen met grootschalig natuurherstel. Het onderzoeksgebied en de directe omgeving zijn in dat opzicht relatief droog. Toch werden er zes nesten vastgesteld, waarvan twee in bomen in terrein van Staatsbosbeheer.

Wespendief, n=9

In Sleenerzand werden Wespendieven in juli vanuit boomtoppen onderzocht, wat ten minste vier territoria opleverde. In het noorden van Sleenerzand werd op 4 juni een vers geplukt vrouwtje gevonden. De dader kan een Havik zijn geweest, maar tegenwoordig is een Oehoe niet uit te sluiten. Deze werden niet heel ver van deze plek in het vroege voorjaar waargenomen door Arjen de Haan, maar broedden mogelijk in de naburige Boswachterij Schoonloo. Buiten Sleenerzand werd niet vanuit boomtoppen gekeken, maar wel vanaf open plekken op de grond gepost. Er werden twee nesten gevonden, waarvan één succesvol (Lange Maten in een els). Het andere nest betrof een zomernest in het Valtherbos, waarin waarschijnlijk geen eieren zijn gelegd.

Zicht over de zuidoosthoek van Boswachterij Sleenerzand tijdens het inventariseren van Wespendief (4 juli 2025, WvM).

Sperwer, n=7

In Boswachterij Sleenerzand werden alle geschikte percelen uitgekamd en uiteindelijk slechts drie nesten gevonden. Op drie locaties, ver van de bezette nesten, werden nesten uit voorgaande jaren gevonden. Nesten zaten in douglas (2) en grove den (1). Twee nesten werden gepredeerd in de jongenfase, van het derde vlogen de jongen succesvol uit.

De territoria in Emmen zijn gebaseerd op nestindicatieve waarnemingen of waarschijnlijk bezette nesten.

Havik, n=9

In alle territoria werd een nest gevonden. Nesten waren gebouwd in lariks (5), douglas (2), grove den (1) en zomereik (1). In alle, behalve één werden eieren gelegd. Van acht nesten vlogen jongen uit.

Buizerd, n=43

Bijna alle territoria zijn gebaseerd op vondsten van nesten. Er is onvoldoende systematisch informatie bijgehouden om uitspraken te doen over het broedsucces.

Ransuil, n=3

Twee territoria berusten op waarnemingen van roepende vrouwtjes, een derde op bedelende jongen.

Middelste Bonte Specht, n=12

Middelste Bonte Spechten werden uitsluitend waargenomen in gebiedsdelen met veel oud loofhout. Soms was dat meer dan honderdjarige stuifzandbebopping, maar ook de strubbenbossen in het oosten van het Valtherbos waren in trek. Net als in 2019 werden in juli “tekkende” individuen gehoord op andere dan de broedplaatsen. Waarschijnlijk zijn dit uitzwervende jongen.

Zwarte Specht, n=13

Zwarte Spechten waren aanmerkelijk talrijker dan in 2019, net als overal in Drenthe. Vermoedelijk is dit een gevolg van de omvangrijke sterfte van naaldbos, met name fijnspar, in de afgelopen jaren. In Sleenerzand werden drie nesten gevonden in beuken, waarvan 2, 3 en 4 jongen uitvlogen. Ook in Witteveen werd een nest gevonden, boven in een dode fijnspar. Dit nest kon niet worden gecontroleerd, maar was niet succesvol, gezien het gedrag van de oudervogels, die het hele seizoen erg luidruchtig waren.

Typisch nestbos met nestboom centraal in Boswachterij Sleenerzand. Op deze datum zaten er twee jongen in het nest, klaar om uit te vliegen (10 mei 2025, WvM).

Boomvalk, n=2

Beide territoria zaten in het Valtherbos. In één geval betrof het een nest in de hoogspanningsleiding die door het bos loopt en waarvan de jongen succesvol uitvlogen. Het andere territorium berust op meerdere waarnemingen van onder meer alarmerende vogels.

Grauwe Klauwier, n=1

Van vier territoria die tijdens de kartering werden opgemerkt, viel er maar één binnen de opdrachtgrens. Drie territoria zaten in het beekdal tussen Sleenerzand en Witteveen, de vierde zat in een rommelhoekje met pony's langs een zuidrand van Boswachterij Sleenerzand.

Wielewaal, n=4

Er werden alleen zingende mannetjes gehoord, geen paren gezien. Drie van de territoria berusten op één waarneming, één op twee waarnemingen. Het is onduidelijk of de vogels gepaard waren en of er daadwerkelijk is gebroed.

Raaf, n=1

Het nest in Sleenerzand in een douglas is al enkele jaren bezet. De jongen konden niet worden geringd, omdat de boom te dik is om te beklimmen. Er vloog een onbekend aantal jongen uit. In het noorden van Sleenerzand werd in maart een paar gezien dat zich dagenlang luidruchtig ophield in een paar percelen, maar daarna niet meer werd gezien. Zoeken leverde geen nest op. De schaarste aan Raven in dit deel van Drenthe heeft waarschijnlijk te maken met het geringe aantal begraasde natuurterreinen, die voor Raven cruciaal zijn als foerageergebied.

Matkop, n=20

De Matkop is zodanig schaars geworden dat er dagen voorbijgaan waarop je er geen tegenkomt. In het hele middendeel van Sleenerzand bijvoorbeeld, werd de soort niet geregistreerd. Nu neemt de Matkop al decennia lang af en normaalgesproken vertraagt een dergelijke afname in de loop van de tijd. De afname in Sleenerzand en Witteveen echter suggereert dat deze zich eerder versnelt. Wanneer dit zich op deze manier voortzet zijn grote delen van Drenthe binnenkort matkoploos.

Kleine Karekiet en Snor, N=0

Op 1 mei trof EB een zingende Snor aan in het Noordbargerbos op de overgang van gemengd bos naar jonge grove den. Hoewel binnen de datumgrenzen en dus voldoende voor een territorium, hebben we besloten dat dit een doortrekker betrof. Een dergelijke beoordeling kreeg een zingende Kleine Karekiet in een strook loofbos in de stakenfase in Sleenerzand op 12 mei.

Vuurgoudhaan, n=134

Ooit was de Vuurgoudhaan een schaarse soort, waarbij het aantal in het niet viel bij dat van de Goudhaan. Inmiddels zijn de twee elkaar qua aantal behoorlijk genaderd, wat ook samenhangt met de afname van de laatste. De oorzaak voor de toename bij de Vuurgoudhaan is onduidelijk. De sterfte van naaldhout kan de soort onmogelijk in de kaart spelen. Op welke manier een veranderend klimaat gunstig kan zijn voor deze soort is onduidelijk, maar mogelijk kan er tegenwoordig dichter in de buurt van de broedgevallen worden overwinterd. Waar je destijds Vuurgoudhanen vooral hoorde vanaf begin april, zijn ze tegenwoordig vaak begin maart al present.

Kleine Vliegenvanger, n=1

De zingende vogel werd tussen 14 mei en 27 mei waargenomen in de Emmerdennen, waarbij hij leek te zwerven over een gebied van ongeveer 10 ha. Hij was niet geheel uitgekleurd en waarschijnlijk betrof het dus een vogel in zijn tweede kalenderjaar. Het habitat ter plaatse bestond uit ouder gemengd bos, met nauwelijks ondergroei.

Kruisbek, n=3

De territoria berusten op waarnemingen van alarmerende (2) en zingende (1) vogels tijdens de eerste ronde op 6 en 9 maart. In de buurt van een van de locaties werd ook op 24 maart tijdens de 2^e ronde nog een exemplaar te zien. Hoewel deze waarnemingen voldoende zijn voor een territorium, is het de vraag of er daadwerkelijk is gebroed. De voorwaarden voor Kruisbekken zijn in Drenthe in de loop van de tijd slechter geworden door selectieve kap van exotische naaldbomen en sterfte van fijnspar en sitkaspar. De kans dat er in een willekeurig jaar voldoende zaad wordt gezet in één of meerdere soorten naaldbomen is hierdoor allengs kleiner geworden.

Vitalere oude gemengde percelen waren het meest in trek bij Vuurgoudhaan en Zwarte Mees (Valtherbos, 21 september 2025, EB).

6 Evaluatie

Het onderzochte gebied beslaat een groot deel van de bossen in Zuidoost-Drenthe, waardoor het regionale belang van het gebied voor veel soorten broedvogels cruciaal is. De grootte van de bosgebieden is hierbij een belangrijke factor, vooral wat betreft het soortenspectrum. Er werden namelijk meer soorten vastgesteld naarmate het boscomplex groter was. In de landschapselementen waren dichtheden weliswaar hoger, maar was het soortenspectrum het kleinst.

In de loop van de tijd zijn soorten die broeden in bos, maar daarbuiten foerageren, sterk in aantal afgenomen of zelfs verdwenen. Ook soorten van struweel, open bos en naaldbos zijn recentelijk in aantal afgenomen, terwijl soorten van ouder bos zich vestigden of in aantal toenamen. Deze ontwikkeling was gelijk in alle gebiedsdelen.

Ook in halfopen agrarisch landschap met verspreide bosjes is er een duidelijke tendens van afname van struweelsoorten en toename van bossoorten. De weidevogels die de open delen tussen de landschapselementen bewoonden, zijn tegenwoordig zo goed als verdwenen, met uitzondering van een restant Veldleeuweriken en een dunne populatie van Gele Kwikstaart en Roodborsttapuit.

De oude en structuurrijke bosdelen rond de ijsbaan van Schoonoord, leverden hogere dichtheden op dan de andere delen van Sleenerzand, met name waar het algemene soorten als Merel, Koolmees en Pimpelmees betrof (9 mei 2025, WvM).

Literatuur

Van den Brink H., van Dijk A., van Os B. & Venema P. 1996. Broedvogels van Drenthe. Van Gorcum & Comp B.V., Assen.

Hasper H. & Jager K. 2008. Broedvogels van Boswachterij Gees in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2008/02 SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

van Manen W. 2013. Broedvogels van Boswachterij Sleenerzand in 2013. Sovon-rapport 2013/60. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

van Manen W. 2019. Broedvogels van de boswachterijen in Zuidoost-Drenthe in. Sovon-rapport 2019/52. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Ottens H.J. 2001. Broedvogels van het Sleenerzand in 2001. Sovon-inventarisatierapport 2001-24. Sovon, Beek-Ubbergen.

Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlage 1 Verspreidingskaarten

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Sovon (info@sovon.nl).

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
024 7 410 410

info@sovon.nl
www.sovon.nl

Sovon Vogelonderzoek Nederland werkt met een ISO 9001 gecertificeerd kwaliteitsmanagementsysteem, gecertificeerd door EIK Certificering overeenkomstig ISO 9001:2015. Dit rapport is met uiterste zorg door Sovon (en eventuele andere partijen) opgesteld. Sovon aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van gegevens van dit onderzoek.

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.